

Kaupunginosien tutkiminen Helsingin kaupunginarkistossa

Kaupunginosien historiaa tutkittaessa kaupunginarkistossa voi hyödyntää sekä kaupungin hallinnon tuottamia aineistoja että erilaisia yksityisarkistoja. Eniten aineistoa on Helsingin kantakaupungin alueelta. Monipuolisen asiakirja-aineiston lisäksi kaupunginarkistosta löytyy laaja kokoelma karttoja ja rakennuspiirustuksia Helsingistä. Valokuvia kannattaa ensisijaisesti tiedustella Helsingin kaupunginmuseon kuva-arkistosta.

Paikallishistoriaan tutustuminen kannattaa aina aloittaa olemassa olevasta kirjallisuudesta. Useista Helsingin kaupunginosista on tehty historiikkeja tai tutkimuksia. Helsingin kaupunginarkiston käsikirjastossa on jonkin verran paikallishistoriaa koskevaa kirjallisuutta, jota toki löytää myös kaupunginkirjastosta. Kaupunginarkiston käsikirjaston kokoelmiin voi tutustua [täällä](#).

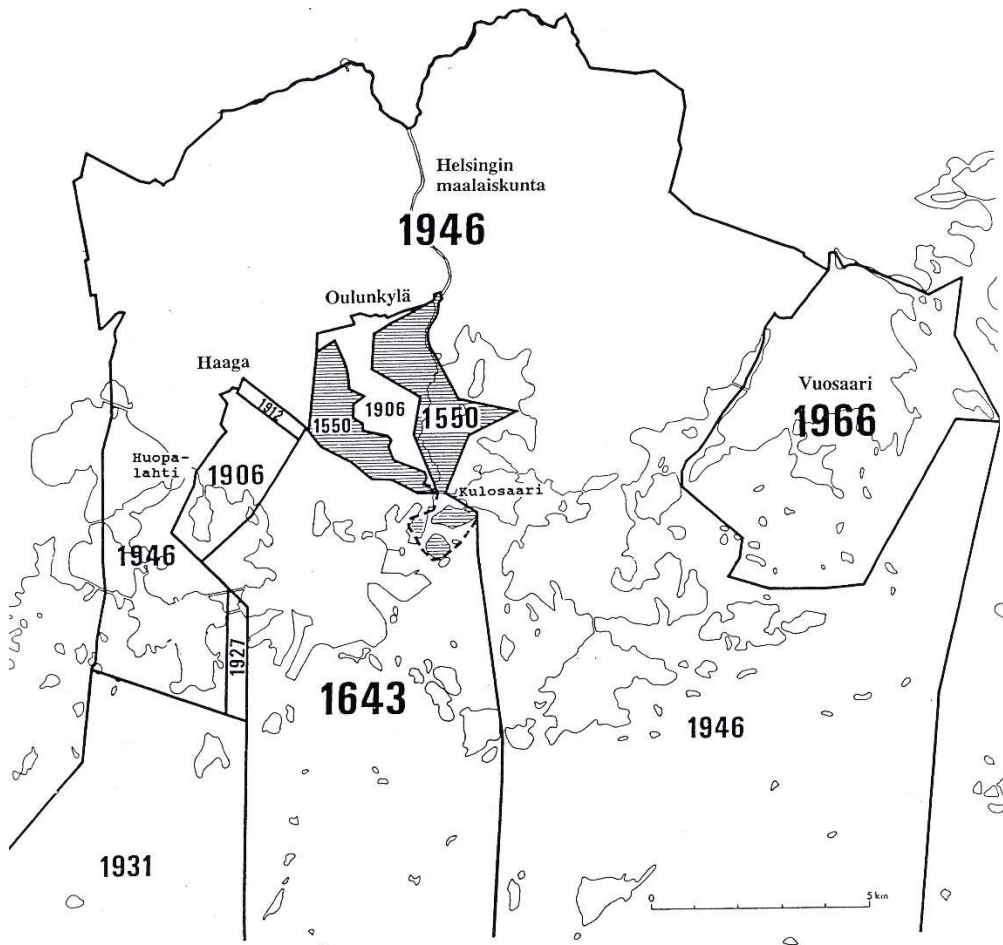
Kaupunginarkistossa säilytetään useita kaupunginhallintoon liittyviä virallisjulkaisusarjoja. Näistä keskeisimmät kokonaisuudet ovat kaupunginvaltuuston päätökset, kaupunginhallituksen mietinnöt, kunnalliskalenterit sekä Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta -sarja eli niin sanotut kunnalliskertomukset. Kunnalliskertomukset ovat asiakkaiden käytettävissä myös sähköisinä [Sinetti-arkistotietojärjestelmässä](#). Kunnalliskertomuksissa kuvataan kaupunginvaltuuston ja -hallituksen sekä kaupungin virastojen ja laitosten toimintaa, ja niissä on selostettu kaupunginhallinnon päätöksentekoa hyvinkin tarkasti. Kertomuksia varten on olemassa asia- ja kiinteistöhakemistot, jotka mahdollistavat tiedon etsimisen alueittain.

Paikallishistoriaa tutkivalle mielenkiintoisia digitoituja julkaisuja ovat vuoden 1946 suurta alueliitosta valmistellut Yrjö Harvian esikaupunkiliitosselvitys sekä kadunnimitoimikunnan laatima Helsingin kadunnimet 1–3. Harvian selvitys valaisee vuoden 1946 alueliitoksen taustoja ja siinä on myös selvitetty hyvin tarkasti liitosalueiden tilannetta esimerkiksi maanomistuksen, kunnallishallinnon ja asuinolosuhteiden näkökulmasta. Helsingin kadunnimet on hakuteos, josta voi selvittää, miten kadunnimet ovat aikojen saatossa muuttuneet ja mistä eri kadut ovat saaneet nimensä. Sekä Harvian selvitys että Helsingin kadunnimet löytyvät sähköisinä Sinetti-arkistotietojärjestelmästä.

Kantakaupunki ja liitosalueet

Keskeisten arkistoaineistojen löytämiseksi on tärkeää ennen kaikkea selvittää, onko alue kuulunut tutkittavana aikakautena Helsinkiin. Mikäli näin on, aluetta koskeva kunnallishallinnollinen aineisto on arkistoitu osana Helsingin kaupungin päättävien elinten, virastojen ja laitosten arkistoja.

Helsinkiin on kuitenkin vielä 1900-luvulla liitetty laajoja alueita, joista monet mielletään nykyään aivan keskeisiksi kaupunginosiksi. Esimerkiksi Pasila ja Meilahti on liitetty Helsinkiin vasta 1900-luvun alussa. Merkittävin alueliitos tapahtui vuonna 1946, kun Helsingin kaupunkiin liitettiin laaja joukko Helsingin maalaiskunnan (nykyisen Vantaan) alueita ja itsenäisiä kauppaloita tai taajaväkiä yhdyskuntia. Vuosaaren alue liitettiin Helsinkiin vasta 1960-luvulla. Vuonna 1946 Helsinkiin liitetystä alueista käytetään usein nimitystä liitosalueet.

Kuva 1. Helsingin alueliitokset vuoteen 1966 asti.

Helsingin maalaiskuntaan kuuluneiden liitosalueiden arkistot ennen alueiden Helsinkiin liittämistä löytyvät pääsääntöisesti Vantaan kaupunginarkistosta. Näillä hyvin maaseutuvaltaisilla alueilla ei kuitenkaan ole ollut esimerkiksi samanlaista rakennusvalvontaa kuin kaupungissa. Itsenäisten kuntien, taajaväkisten yhdyskuntien tai kauppaloitten arkistoja sen sijaan säilytetään Helsingin kaupunginarkistossa omina arkistonmuodostajinaan. Tällaisia alueita ovat esimerkiksi Haagan kauppala, Oulunkylän kunta ja Kulosaaren huvilakaupunki.

Liitosalueet ovat monesti muodostuneet yhdestä tai useammasta tilasta, joiden maita on vähitellen lohkottu pienemmiksi tonteiksi ja vuokrattu tai myyty edelleen. Yhdellä kunnalla on yleensä useita arkistokokoelmia, sillä kunnan eri virastot ja lautakunnat on pääsääntöisesti arkistoitu omina arkistonmuodostajinaan.

Kaupungin virastojen kokoelmat

Helsinkiin kuuluneita alueita tutkittaessa kaupungin päätöselinten ja virastojen arkistot ovat keskeinen lähde. Suurin osa tiettyä kaupunginosaa koskevistä päätöksistä on hajallaan, tyypillisesti päätöspäivämäärän mukaisessa järjestyksessä. Ennen päätöselinten ja virastojen arkistoaineistoon tutustumista kannattaa tutustua julkaistuihin aineistoihin, jotta tietää, mitä tietoa etsii ja miltä ajalta.

Kaupunginarkistossa on laaja kokoelma karttoja ja rakennuspiirustuksia, jotka on pääsääntöisesti järjestetty sijainnin mukaan eli kaupunginosittain. Tällaisia ovat esimerkiksi Helsingin maistraatin rakennuslupapiirustukset, kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston kartat sekä kiinteistöviraston kaupunkimittausosaston kartat. Kaikki edellä luetellut kokoelmat löytyvät digitoituna Sinettiarkistotietojärjestelmästä. Maistraatin piirustukset ajoittuvat 1820-luvulta noin vuoteen 1930 ja kattavat kantakaupungin alueen. Rakennuslupapiirustuksiin liittyy digitoitu kiinteistökortisto, josta selviävät kunkin kantakaupungin tontin omistajat. Myös liitosalueiden kiinteistökortistoa säilytetään kaupunginarkistossa, mutta se ei ole yhtä kattava kuin kantakaupungin kortisto eikä sitä ole digitoitu.

Hedmanin kokoelma ja kaupunkisuunnitteluvirasto

Helsingin kaupunginarkistossa säilytetään myös kahta sisällön mukaan järjestettyä kokoelmaa, jotka koostuvat kaupunkisuunnittelua koskevien asiakirjojen kopioista.

Kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosaston sisällön mukaan järjestetty kokoelma on jaoteltu asiattyypeittäin, mutta joukossa on myös useita kaupunginosia koskevia arkistoyksiköitä. Kaupunkisuunnitteluviraston pitkäaikaisen virastopäällikön Lars Hedmanin kokoelmasta löytyy kaupunginosittain järjestetty sarja. Näiden kokoelmien hyöty yksittäistä kaupunginosaa tutkittaessa on se, että ne mahdollistavat haun rajaamisen vain tiettyyn kaupunkiinosaan.

Kaupunginosayhdistykset ja muut lähteet

Kaupunginarkistossa säilytettävistä yksityisarkistoista paikallishistorian kannalta keskeisiä ovat kaupunginosayhdistysten arkistot. Näiden laajuus ja sisältö vaihtelevat. Kaupunginarkistosta löytyy myös useiden helsinkiläisten taloyhtiöiden sekä helsinkiläisten koulujen arkistoja, joista saattaa löytää tietoa alueen menneisyydestä. Alueesta riippuen voi olla hyödyllistä tutustua myös Asuntosäästäjät ry:hyn, jonka arkisto sijaitsee kaupunginarkistossa. Yhdistys rakensi tulevien asukkaiden etukäteissästöjen avulla kohtuuhintaisia asuntoja 1950—1970-luvuilla.

Erityisesti Helsingin liitosalueiden osalta kannattaa kiinnittää huomioita myös tutkittavalla alueella toimineiden yritysten arkistoihin. 1900-luvun alussa monilla liitosalueilla toimi maanhankintaan erikoistuneita yhtiöitä, jotka omistivat suuria maa-alueita Helsingin ympäristössä. Käytännössä yritykset yleensä yhtiöittivät vanhoja maatiloja ja lohkoivat ne rakennus- tai pienviljelytoimintaa varten. Tällaisia yrityksiä olivat esimerkiksi Ab M. G. Stenius Oy, Ab Vanda-Parkstad-Puistokylä Oy, Botby Gods Ab ja Hertonäs Gods Ab.

Kaupunginosien historiaan liittyviä aineistoja

Liitosalueiden arkistot

Kaupunginosayhdistysten ja yritysten arkistot

Yrjö Harvian kokoelma (1904–1943)

Lars Hedmanin kokoelma (1958–1995)

Asuntosäästäjät ry (1954 – 1975)

Kaupunkisuunnitteluvirasto, asemakaavaosaston sisällön mukaan järjestetty kokoelma (1880–2001)

Digitoidut aineistot:

Kertomus Helsingin kaupungin kunnallishallinnosta (1875–1974)

Helsingin maistraatti, rakennuslupapiirustukset (noin vuoteen 1930)

Tilastotoimisto, kiinteistökortisto (kantakaupunki, 1800–1965)

Kiinteistövirasto, kaupunkimittausosasto, historialliset kartat

Kaupunkisuunnitteluvirasto, asemakaavaosasto, kartat (1800–1965)

Yrjö Harvia: Helsingin esikaupunkiliitosselvitys 1–3 (1936–1940)

Helsingin kadunnimet 1–3 (1969–1999)